

Hem>Familjefrågor och arv>Föräldransvar – vårdnad och umgängesrätt

På privaträttens område kommer pågående ärenden och förfaranden som inleddes innan övergångsperioden löpte ut att fortsätta i enlighet med EU-rätten. Relevant information om Storbritannien kommer att finnas kvar på e-juridikportalen till slutet av 2024 enligt en ömsesidig överenskommelse med Storbritannien.

Föräldransvar – vårdnad och umgängesrätt

Skottland

1 Vad innebär den juridiska termen "föräldransvar" i praktiken? Vilka rättigheter och skyldigheter har den som har föräldransvar?

I Skottland avses med föräldransvar (*parental responsibilities and parental rights*) de rättigheter och skyldigheter som en förälder eller annan person har gentemot ett barn.

Var och en som har föräldransvar för ett barn bör utöva detta till barnets bästa, så långt det är möjligt. Ansvaret innebär en skyldighet att

- skydda och främja barnets hälsa, utveckling och välbefinnande,
- tillhandahålla lämplig styrning och ledning med hänsyn till barnets utvecklingsstadium,
- upprätthålla ett personligt förhållande och regelbunden direkt kontakt med barnet, om personen i fråga inte bor med barnet,
- fungera som barnets rättsliga företrädare.

En person har rättigheter för att fullgöra sina skyldigheter. Föräldrarättigheterna omfattar att

- ha barnet boende hos sig eller på annat sätt reglera var det ska bo,
- kontrollera, styra eller vägleda ett barns uppfostran, med hänsyn till barnets utvecklingsstadium,
- upprätthålla ett personligt förhållande och regelbunden direkt kontakt med barnet, om personen i fråga inte bor med barnet,
- fungera som barnets rättsliga företrädare.

2 Vem är det i allmänhet som har föräldransvaret för ett barn?

Barnets mor har automatiskt föräldransvar och föräldrarättigheter. Barnets far har endast föräldransvar och föräldrarättigheter om

- han är gift med barnets mor vid befruktningen eller gifter sig med henne senare,
- han på eller efter den 4 maj 2006 registrerade barnets födelse tillsammans med modern,
- han och modern har ingått och registrerat ett avtal om föräldransvar och föräldrarättigheter (se punkt 5 nedan),
- en domstol har tilldelat honom föräldransvar och föräldrarättigheter.

Varje person som har intresse i ett barn kan vända sig till domstol för att få föräldransvar och föräldrarättigheter.

3 Kan en annan person bli utsedd i föräldrarnas ställe om de är oförmögna eller ovilliga att utöva sitt föräldransvar över sina barn?

Ja. En domstol kan ge en annan person än föräldern föräldransvar och föräldrarättigheter eller kan utse en person till ett barns förmyndare.

4 Hur fastställs föräldransvaret för framtiden om föräldrarna skiljer sig eller separerar?

Om föräldrarna skiljer sig eller separerar påverkar detta inte i sig deras föräldransvar och föräldrarättigheter. Om föräldrar inte kan komma överens om vad som är bäst för deras barn kan en av eller båda föräldrarna be domstolen att avgöra frågan. Domstolen ska alltid sätta barnets bästa i främsta rummet. Den får inte fatta ett beslut såvida det inte är bättre för barnet att den fattar ett beslut än att den inte fattar ett beslut. Domstolen måste också ta hänsyn till barnets ålder och mognad, och barnets synpunkter.

5 Om föräldrarna sluter ett avtal om föräldransvar, vilka formella krav måste vara uppfyllda för att avtalet ska vara rättsligt bindande?

Vid ett avtal som ger fadern föräldransvar och föräldrarättigheter måste avtalet vara utformat på föreskrivet sätt och registreras för att få rättsverkan.

Avtalsblanketter finns på den [skotska regeringens webbplats](#).

Varje förälder måste underteckna avtalet i närvaro av ett vittne som måste vara 16 år eller äldre och som också måste underteckna avtalet. Samma person kan bevittna båda underskrifterna. Avtalet måste registreras i *Books of Council and Session* medan modern fortfarande har det föräldransvar och de föräldrarättigheter som hon hade när avtalet undertecknades.

6 Vilka alternativ finns det för att lösa konflikten utan att gå till domstol om föräldrarna inte kan komma överens om föräldransvaret?

Det finns en rad olika alternativa tvistlösningsmetoder, bland annat följande:

- Familjemedling (då en medlare ger familjemedlemmar möjlighet att prata om sina bekymmer, undersöka olika alternativ och komma överens om en väg framåt).
- Medling med hjälp av en advokat (då medlaren är en advokat som även har de kvalifikationer som krävs för att verka som medlare).
- Skiljeförfarande (då parterna kommer överens om att utse en s.k. skiljeman för att lösa en tvist och förbinder sig att följa skiljemannens beslut).
- Samarbetsrätt (då båda parter har en advokat och advokaterna är överens om att lösa tvisten utanför domstolen).

7 I vilka frågor kan en domare fatta beslut om barnet om föräldrarna går till domstol?

Domaren kan besluta om

- föräldransvar,
- föräldrarättigheter,
- förmyndarskap,
- förvaltningen av ett barns tillgångar.

8 Om domstolen beslutar att en förälder ensam ska ha vårdnaden om barnet, innebär det att han eller hon kan fatta beslut i alla frågor som rör barnet utan att först samråda med den andra föräldern?

Varje person som har föräldransvar och föräldrarättigheter i förhållande till ett barn bör få delta i beslut som rör barnet. Om endast en förälder har föräldransvar och föräldrarättigheter kan den föräldern fatta beslut i alla ärenden utan att samråda med den andra föräldern.

9 Om domstolen bestämmer att föräldrarna ska ha gemensam vårdnad om ett barn, vad innebär det i praktiken?

Om båda föräldrarna har fullständigt föräldraansvar och fullständiga föräldrarättigheter i förhållande till ett barn har båda föräldrarna rätt att ha barnet boende hos sig eller bestämma om barnets boende. Om barnet bor hos en av dem har den andra rätt att behålla en personlig relation till barnet och regelbundet ha direkt kontakt med det.

Som allmän princip gäller att båda föräldrarna om möjligt bör bidra till barnets uppfostran, om detta är praktiskt genomförbart och i barnets intresse. Om föräldrarna inte kan komma överens kan domstolen bestämma vem barnet ska bo hos och när. Domstolen kan beslutat att barnet ska bo hos olika personer vid olika tidpunkter.

10 Till vilken domstol eller myndighet ska jag vända mig om jag vill göra en ansökan om föräldraansvar? Vilka formella krav måste vara uppfyllda och vilka handlingar ska jag bifoga till min ansökan?

i. Talan om föräldraansvar kan väckas antingen i *Court of Session* eller i sheriffdomstolen (*Sheriff Court*). Ansökan kan göras inom ramen för ett vanligt mål om äktenskapsskillnad eller hemskillnad.

ii. Man bestämmer själv vilken domstol man vill vända sig till. Om ett mål om äktenskapsskillnad eller hemskillnad inte pågår har *Court of Session* behörighet att handlägga ansökan om föräldraansvar om barnet har hemvist i Skottland och sheriffdomstolen behörighet att handlägga ansökan om barnet har hemvist i sheriffdomstolens geografiska behörighetsområde. På det [skotska domstolsverkets webbplats](#) finns en karta över var domstolarna är belägna samt adresser och kontaktuppgifter.

iii. En ansökan om föräldraansvar och föräldrarättigheter ska göras genom att inge en stämningsansökan till *Court of Session* eller sheriffdomstolen. Precis som vid mål om äktenskapsskillnad har varje domstol sina egna regler om hur ansökan bör utformas. Se punkt 11.6 i faktabladet om [äktenskapsskillnad](#).

Formaliteter och handlingar

iv. Båda domstolarna tar ut en avgift när man lämnar in en ansökan. Se punkt 11.8 i faktabladet om [äktenskapsskillnad](#) beträffande möjligheter till avgiftsbefrielse.

v. För ansökan krävs att man visar upp ett utdrag för barnet ur födelseregistret. Domstolen godtar inte en kopia och inte heller ett intyg i förkortad form.

11 Vilket förfarande ska tillämpas i sådana fall? Finns det något brådskande förfarande?

Det finns inget förenklat förfarande för detta slag av ansökningar. I de regler som anges i punkt 11.6 i faktabladet om [äktenskapsskillnad](#) fastställs hur man ska gå tillväga. Det är dock möjligt att ansöka om ett interimistiskt (provisoriskt) beslut, om detta anses nödvändigt.

12 Kan jag få rättshjälp för att täcka kostnaderna för förfarandet?

Rådgivning och rättsligt biträde kan fås i ärenden som rör föräldraansvar förutsatt att sökanden uppfyller de lagstadgade ekonomiska kraven. Rättshjälp i tvistemål kan också fås i ärenden som rör föräldraansvar, förutsatt att sökanden uppfyller de lagstadgade kraven i fråga om ekonomiska tillgångar, har godtagbara skäl för sin ansökan och det med hänsyn till omständigheterna i fallet är rimligt att rättshjälp beviljas.

13 Går det att överklaga ett beslut om föräldraansvar?

Ja.

14 I vissa fall kan det vara nödvändigt att göra en ansökan till en domstol eller till en annan myndighet för att få ett beslut om föräldraansvar verkställt. Vilket förfarande ska tillämpas i sådana fall?

Det kan vara möjligt att väcka talan i samma mål för underlåtenhet att följa ett domstolsbeslut. Underlåtenhet att följa ett domstolsbeslut kan leda till påföljder för domstolstrots.

15 Hur får jag ett beslut om föräldraansvar som har meddelats i en annan medlemsstat erkänt och verkställt i den medlemsstat där jag bor?

Om du vill verkställa en dom från en annan medlemsstat regleras detta av rådets förordning (EG) nr 2201/2003 (Bryssel IIa-förordningen). En dom från en annan medlemsstat om utövande av föräldraansvar avseende ett barn i Skottland är verkställbar i Skottland om 1) en ansökan om verkställbarhetsförklaring har ingetts och 2) domen till följd av detta har förklarats verkställbar i Skottland.

Förfarandet för att inge en sådan ansökan föreskrivs i skotsk lag. Ansökan måste inges till *Court of Session* och måste åtföljas av vissa bestämda handlingar (som anges i Bryssel IIa-förordningen). Det kan vara bra att ta hjälp av en juridisk rådgivare.

Enligt Bryssel IIa-förordningen är vissa domar verkställbara i andra medlemsstater utan att en verkställbarhetsförklaring behövs.

16 Till vilken domstol i den medlemsstat där jag bor ska jag vända mig för att överklaga erkännandet av ett beslut om föräldraansvar som meddelats av en domstol i en annan medlemsstat? Vilket förfarande är tillämpligt i sådana mål?

Om du vill överklaga ett erkännande av en dom från en annan medlemsstat regleras detta av rådets förordning (EG) nr 2201/2003 (Bryssel IIa-förordningen). I Bryssel IIa-förordningen räknas de grunder upp som gör att domen inte ska erkännas.

En ansökan måste inges i enlighet med det förfarande som föreskrivs i skotsk lag. Ansökan måste inges till *Court of Session* och måste åtföljas av vissa bestämda handlingar (som anges i Bryssel IIa-förordningen). Det kan vara bra att ta hjälp av en juridisk rådgivare.

Enligt Bryssel IIa-förordningen är vissa domar verkställbara i andra medlemsstater utan att en verkställbarhetsförklaring behövs.

17 Vilken lag tillämpas i föräldraansvarsfrågor om barnet eller parterna inte bor i den medlemsstaten eller har olika medborgarskap?

Om domstolen i Skottland har behörighet tillämpar den i allmänhet skotsk lag. Om man anser att en fråga styrs av en relevant utländsk lag, som skiljer sig från skotsk lag, måste denna lag åberopas och innehållet i den bevisas. Det kan förekomma ovanliga omständigheter där parterna i ett mål åberopar utländsk lag och under sådana omständigheter kan skotsk domstol ta detta i beaktande.

Den här webbsidan hör till portalen [Ditt Europa](#).

Du får gärna [lämna synpunkter](#) på innehållet

Your
Europe

This webpage is part of an EU quality network

De nationella versionerna av sidan sköts av respektive kontaktpunkt. Översättningarna har gjorts av EU-kommissionen. Det är möjligt att översättningarna ännu inte tar hänsyn till eventuella ändringar som de nationella myndigheterna har gjort. Varken det europeiska rättsliga nätverket eller kommissionen påtar sig något som helst ansvar för information eller uppgifter som ingår eller åberopas i detta dokument. För de upphovsrättsliga regler som gäller för den medlemsstat som ansvarar för denna sida hänvisas till det rättsliga meddelandet.